

Голові разової спеціалізованої вченої ради
із захисту дисертації на здобуття ступеня
доктора філософії
доктору політичних наук, професору, завідувачці
кафедри міжнародних відносин ОНУ імені І.І.
Мечникова
Брусиловській Ользі Іллівні.

ВІДГУК

офіційного опонента Перепелиці Григорія Миколайовича, доктора політичних наук, професора, професора кафедри міжнародних відносин та зовнішньої політики Навчально-наукового інституту міжнародних відносин КНУ ім. Тараса Шевченка на дисертацію Скрипника Максима Вікторовича на тему: «Ядерна політика США у XXI столітті», подану на здобуття наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю 052 «Політологія».

Актуальність обраної теми дослідження обумовлена зростаючою увагою до проблематики використання ядерного чинника як засобу тиску і залякування та переосмислення стратегії ядерного стримування спровокованого повномасштабною російсько-українською війною. Особливості розвитку системи міжнародних відносин в умовах багатополярності в XXI столітті знову повернули на порядок денний питання щодо посилення ролі ядерної зброї в зовнішній політиці, що призвело до кризи та занепаду традиційних механізмів підтримки ефективності ядерного стримування, контролю над озброєнням та протидія розповсюдженню ЗМЗ. Трансформаційні процеси, що визначають особливості переходу системи міжнародних відносин та міжнародної безпеки від однополярної до багатополярної, посилюють занепокоєння щодо нової хвилі розповсюдження ядерної зброї, появи нових ядерних держав, безконтрольного поширення новітніх технологій подвійного призначення, зокрема ракетних.

Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій. Дисертаційна робота Скрипника М.В. вирізняється обґрунтованістю наукових положень і висновків. Так, в дисертації сформульовано ряд наукових положень, що належним чином обґрунтовані та є суттєвим внеском в дослідження обраної тематики. Зокрема, це стосується висновку про те, що ядерна політика США у XXI столітті відзначається послідовністю та наступністю від адміністрацій одного президента до іншого в ключових питаннях, зберігаючи спільні риси, які і доводять збереження її традиційності.

Дослідження базується на ґрунтовній методологічній базі, за основу яких обрана теорія політичного реалізму та теорія стримування, яка лежить в основі ядерної політики США. Для дослідження особливостей реалізації ядерної політики США різними американськими адміністраціями обраний порівняльний аналіз, який дав змогу визначити спільні та відмінні риси та підходи різних адміністрацій Білого дому до поточних викликів і загроз національній безпеці, стратегічній стабільності та режиму нерозповсюдження. Дотримуючись критичного підходу, автор виявив відповідності між реальною політикою окремих президентів США та їхніх адміністрацій щодо ядерних

питань та офіційних документів в сфері національної безпеки, ядерної політики і взаємодії з іншими акторами сучасної системи міжнародних відносин і міжнародної безпеки.

Визначаючи політичний реалізм, як основну теоретичну базу свого дослідження, автор глибоко дослідив еволюцію поглядів представників цієї школи на ядерну проблематику, які до сьогодні є вельми актуальними, особливо що стосується погроз В. Путіна застосувати ядерну зброю проти України та її західних партнерів. Підтвердженням цьому є висновок автора, на який варто зважити, стосується полеміки з твердження Г. Кіссінджера про те, що «більшість лідерів великих ядерних держав ймовірно погодяться на компроміс чи навіть поразку, а ніж допускать спустошливі наслідки ядерної війни» (с.24).

Інший висновок неореалістів, який береться автором до уваги, залишається також надзвичайно актуальним і полягає в тому, що в ядерну епоху саме володіння ЯЗ розглядається державами як найбільш розумна відповідь на загрозу не тільки від ядерної війни, але й конфліктів із застосуванням конвенційної зброї, що не може не підштовхувати держави, які прагнуть до забезпечення власної безпеки, до придбання ядерної зброї. На цій підставі автор приходиться до висновку про важливість надання ядерної парасольки» (розширене стримування). Саме його впровадження «дозволило утримати держави Європи від подальшого розвитку ядерних програм, в той час як надання гарантій та укладання стратегічних альянсів сприяло закриттю ядерних програм Республіки Корея та Японії.

Цікавим також видається сюжет про «загальне» і «негайне» стримування в інтерпретації автора до сучасних тенденцій, згідно з яким найбільш актуальним для сьогоднішнього видається «негайне» стримування обумовлене перебігом російсько-української війни, коли держава перебуває під загрозою ядерного удару, що породжує інтенсивну кризу з назріваючим спалахом боїв або навіть деякими обмеженими боями, які вже тривають. З такою напругою приходиться страх перед ірраціональністю чи помилками, які спровокують смерть і руйнування, що призводить до збільшення страху та спроб придушити все це в останню хвилину.

Найважливіші одержані результати і їх наукова новизна. Наукова новизна отриманих результатів полягає у тому, що вона є першим в українській політичній науці ґрунтовним і всебічним дослідженням ядерної політики США у ХХІ ст. з урахуванням поточних викликів і загроз стратегічній стабільності, контролю над озброєннями й ядерному нерозповсюдженню, що тільки загострюється через агресивну ревізійніську політику росії та стрімкою модернізацією і збільшенням ядерних і ракетних арсеналів офіційних і неофіційних ядерних держав. Завдання дослідження та висновки відповідають поставленій меті. Структура і зміст дисертації відповідає обраній темі. Теоретичні висновки підтверджуються аналізом конкретних прикладів кризових ситуацій в контексті ядерного нерозповсюдження.

Певним внеском в розробку теоретико-методологічних основ дослідження ядерної політики є розмежування та з'ясування співвідношення таких категорій як «стратегія стримування» та «примусова дипломатія», до якої останнім часом вдаються США, особливо в умовах російсько-української війни. Надзвичайно важливим за своєю глибиною реалістичності і прогностичною значимістю є припущення автора про те, що «застосування ядерної зброї як стримуючого чинника в контексті нерозповсюдження в період після «холодної війни» розглядається як стимул для ядерного розповсюдження, що посилюється зміною та непередбачуваністю зовнішнього середовища, наявності

суперників та реальних і потенційних загроз безпеки. У сукупності ці чинники ускладнюють прогнози та розширюють цілі та завдання, які держави переслідують розвиваючи ядерні програми» (с.38).

В роботі системно викладений категоріальний апарат, що дало змогу автору більш комплексно і структуровано викласти результати свого дослідження. Дослідження побудовано на ґрунтовній джерельній базі та на основі системного аналізу офіційних стратегічних документів США в сфері ядерної політики.

Практичне значення отриманих результатів. Практична складова цього дослідження полягає в тому, що воно може доповнити зміст навчальних дисциплін для студентів, що навчаються за спеціальностями «міжнародні відносини», «світова політика», «політологія»; а також для розробки науково-методичних та навчальних посібників, підручників тощо. Водночас висновки та рекомендації цього дослідження можуть бути використані у діяльності Комітету Верховної Ради України в закордонних справах, МЗС України, Національного інституту стратегічних досліджень й інших структур і організацій, робота яких пов'язана з аналізом сучасних міжнародних процесів у сфері міжнародної безпеки та контролю за озброєнням у рамках формування та реалізації зовнішньої політики України.

Дискусійні положення та зауваження:

1. Питання про стратегічну стабільність у відносинах між Вашингтоном і Москвою на основі ядерного чинника в умовах російсько-української війни наразі залишається відкритим і потребує додаткового переосмислення (с.48-49). Воно полягає в тому, чи вистачить в США політичної волі нанести контрудар на застосування В. Путіним ядерної зброї?

2. На підставі аналізу стратегічних документів, зокрема Огляду ядерної політики Дж. Буша, автор стверджує про готовність США наносити превентивні удари по країнам з метою протидії розповсюдженню ЯЗ та боротьби з тероризмом (с.75), яка потім знайшла своє обґрунтування в концепції та званої «превентивної оборони». Тому виникає питання: Чи це відхід від концепції стримування чи її розширення? Чи це вже ядерне залякування? Де межа між стримуванням та залякуванням. Адже ця політика обумовлює повернення до права нанесення ядерного удару першим, що суперечить стратегії стримування. До того ж такий підхід розмиває критерії прийняття рішень про застосування ядерної зброї. Якою мірою Байден враховує реальність застосування ЯЗ Росією у великій війні? Чи це є перебільшенням, коли Вашингтон занепокоєний (заляканий) навіть застосуванням Україною ударів дронами по російських НПЗ, боячись «червоних ліній» з боку Росії?

3. Наскільки намір зменшити роль ядерної зброї в політиці США корелюється з підвищенням ролі ядерної зброї в агресивній зовнішній політиці РФ проти України та Заходу?

4. Автор впевнений, що переконання потенційного агресора (РФ) в тому, що навіть обмеження використання ядерної зброї обійдеться дорожче, ніж Росія може терпіти має сприяти збереженню стабільності та деескалації. Але Вашингтон не демонструє такої переконливості і тому В. Путін продовжує ескалацію. Ця ситуація втрати ефективності американської стратегії стримування щодо Росії мала би знайти пояснення в даному дисертаційному дослідженні (с. 123).

5. Автор також переконаний, що успішність такого переконання Росії з боку США може створити засади для повернення до діалогу з Росією. В дисертації відсутнє пояснення того, як США може повернутись до діалогу в умовах російсько-української війни, яка знаходиться в епіцентрі глобального конфлікту між Заходом та анти-західним блоком.

6. Автор оминув увагою дослідження впливу українського чинника на ядерну політику США в умовах російсько-української війни, який призвів до втрати політичної волі у Вашингтоні перед погрозами застосування ядерної зброї В. Путіним у випадку втручання у цю війну Вашингтону на боці України, та запровадження статті 5 у випадку нападу РФ на країни-члени НАТО, які знаходяться на його східному фланзі. Таким чином, стратегія ядерного залякування США і НАТО з боку РФ виявилась дієвою.

7. Виходячи з попереднього зауваження, варто було би звернути увагу на іншу політико-психологічну функцію ядерної зброї, викладену в концепції «реалістичного залякування», яку сьогодні не безуспішно реалізує Росія відносно України і відносно Заходу. В такому сенсі залишається без відповіді питання: так що сьогодні реалізує Росія, «стратегію залякування» чи «стратегію стримування» США і НАТО в їхній допомозі Україні, яка безпосередньо впливає на перебіг бойових дій на українсько-російському фронті.

Загальний висновок щодо дисертаційної роботи полягає в тому, що дисертаційна робота, виконана Скрипником М.В., є самостійним та завершеним науковим дослідженням, характеризується науковою оригінальністю, а її результати є достовірними та обґрунтованими. Головним здобутком цієї роботи є результати дослідження, викладені автором в другому розділі дисертації під назвою «Стимування та контроль над озброєннями в політиці США ХХІ століття», які засвідчують її новизну і значний внесок в розробку обраної тематики. зокрема щодо визначення концепцій та відмінностей і прорахунків у підходах адміністрацій президентів США Джорджа Буша, Барака Абами, Дональда Трампа та Джо Байдена.

На підставі вищезазначеного можна стверджувати, що дисертаційна робота Скрипником М.В. «Ядерна політика США у ХХІ столітті», відповідає вимогам спеціальності 052 «Політологія» та вимогам «Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії», затвердженого постановою Кабінету Міністрів України №44 від 12 січня 2022 р., а її автор Скрипник Максим Вікторович заслуговує на присудження ступеня доктора філософії у галузі знань 05 «Соціальні та поведінкові науки» за спеціальністю 052 «Політологія».

Офіційний опонент

професор, доктор політичних наук,
професор кафедри міжнародних відносин
та зовнішньої політики Навчально-наукового інституту міжнародних відносин
Київського національного університету імені Тараса Шевченка

“ 14 ” квітня 2024 року

Перепелиця Г.М.

ПІДПИС ЗАСВІДЧУЮ
ВЧЕНИЙ СЕКРЕТАР НДЦ
КАРАУЛЬНА Н.В.
15.04.2024

